

Ключевые слова: педагогические условия, творческая самореализация старшеклассников, профессиональное самоусовершенствование учителей, мотивационно-ценностная сфера старшеклассников, знания и умения старшеклассников.

SUMMARY

Levchenko L., Ionova I. *The pedagogical conditions of self-actualization of the pupils in the educational project activity.*

The article describes the analysis of the concepts of «conditions» and «pedagogical conditions». The authors define the pedagogical conditions of self-actualization of the senior pupils as specially created circumstances in which take place a stimulation of creativity disclosure of the pupils in the educational project activities.

The effectiveness of the pedagogical conditions such as conducting methodical work with the teachers on the issues of the organization of the educational project activities of high school students; an orientation of motivational and value sphere of high school students for developing their own potential in the educational project activities; getting by high school students knowledge and skills for the educational project activity has been theoretically proved and experimentally verified for the first time.

Based on the experience of the researchers in the sphere of the educational project activity and on our own experience we can conclude that following general educational abilities and skills of senior pupils are formed in the educational project activity. They are:

– search and creative skills (the ability to determine and explain causal relationships in the educational project activity; the ability to analyze various project objects; to generate the solution of the problems during the work on the project; to find several correct answers for the one project task);

– communicative skills (the ability to initiate educational interaction with the adults; to affiliate to a dialogue; to exchange of scientific ideas, to discuss the results of the research project; to review foregoing of a speaker during the communicative interaction);

– organizational skills (the ability to determine the objective of the project activity; to plan the sequence of the project's tasks pursuance; to organize an interactive educational project activity);

– reflective skills (the ability to evaluate their own interest in the educational project activity; to assess an own project activity plan; to assess the conformity of selected resources for the rendition of the project's tasks; to correlate the predicted results and the product obtained).

Key words: *the pedagogical conditions, creative self-realization of the senior pupils, professional self-improvement of the teachers, a motivational-value sphere of the senior pupils, knowledge and skills of the senior pupils.*

УДК 371.12.001.76

О. О. Мосіюк

Житомирський державний
університет імені Іван Франка

АЛГОРИТМІЧНА СХЕМА ІННОВАЦІЙНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТЯНСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

У статті окреслено проблему єдності інноваційної та дослідницької діяльності педагогічного колективу. Схарактеризовано ключове поняття «інноваційно-дослідницька діяльність педагога». Зауважується на важливості введення цього терміну в контексті колективної професійної діяльності педагогів. Запропоновано

алгоритмічну схему інноваційно-дослідницької діяльності, у якій відображено ключові її етапи та взаємозв'язки, подано короткий опис кожного етапу. Особливу увагу звертається на важливість контролю якості у процесі розробки та впровадження інновацій як одного із ключових етапів інноваційно-дослідницької діяльності. У висновку пропонуються подальші напрями досліджень з указаної тематики.

Ключові слова: діяльність, дослідження, дослідницька діяльність, інноваційна діяльність, інноваційно-дослідницька діяльність, педагогічний колектив, алгоритмічна схема.

Постановка проблеми. Україна перебуває на непростому етапі демократизації, гуманізації та міжнародної інтеграції суспільства, що детермінує інтенсивне переосмислення загальнолюдських цінностей. Освітня й науковці переймаються широким спектром проблем у пошуку нового в теорії та практиці процесу навчання й виховання з метою його якісного оновлення, адаптації до вимог сьогодення. Інноваційні, інтелектуально зорієнтовані на особистісне навчання проекти, запропоновані педагогічними працівниками та їх науковими керівниками, вимагають усвідомлення всіх трансформацій, які відбуваються в суспільно-політичному житті країни, економічному й фінансовому секторах, екології, інформаційно-технологічній сфері тощо. Від їх реалізації значною мірою залежить успішність реформування освітянської галузі.

На думку філософа В. Г. Буданова, кризові явища сучасної системи освіти зумовлені її суто вузькою прагматичною направленістю, жорстким розмежуванням гуманітарних і природничих наукових напрямів, нездатністю комплексно підходити до вирішення проблемних ситуацій [1]. Інноваційно-дослідницька діяльність учителя та всього педагогічного колективу може бути чи не найбільш ефективною відповіддю на виклики сьогодення. Зважаючи на те, що практична реалізація інноваційних проектів однією людиною є досить складним завданням, доцільною буде пропозиція розробки й упровадження інновацій в окремо взятому навчальному закладі силами всього педагогічного колективу. Тож розкриття сутності інноваційно-дослідницької діяльності освітянського колективу в цілому потрібно вважати вкрай злободенною задачею.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчаючи науково-педагогічні джерела, можна дійти висновку, що в літературі відсутнє чітке означення терміну «інноваційно-дослідницька діяльність». Поряд із цим, значну увагу науковці приділяють введенню понять: «інновація», «інноваційний процес», «інноваційний освітній процес», «інноваційний педагогічний процес», «інноваційна діяльність». Зокрема, ці питання досліджували К. Ангеловські, Л. Ф. Даниленко, М. В. Кларін, В. С. Лазарев, О. В. Лоренсов, М. М. Поташник, Н. Р. Юсуфбекова.

Важливу тематику підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності у своїх працях розвивають також І. В. Гавриш, І. М. Дичківська, В. В. Докучаєва, Н. І. Клокар, Т. М. Демиденко, В. А. Сластьонін.

Проте глибокому висвітленню проблеми поєднання інноваційної та дослідницької діяльності не було приділено належної уваги з боку науковців. У нашому ж випадку найперше потрібно конкретизувати означення інноваційно-дослідницької діяльності по відношенню до освітянського колективу.

Отже, **мету статті** ми вбачаємо в теоретичному обґрунтуванні алгоритмічної схеми інноваційно-дослідницької діяльності, у розкритті сутності її компонентів у вже сформованому освітянському колективі.

Виклад основного змісту. Першочергово розкриємо суть поняття «інноваційно-дослідницька діяльність». Для цього спочатку потрібно коротко схарактеризувати такі дефініції, як: «діяльність», «дослідження», «дослідницька діяльність», «інноваційна діяльність».

Згідно з твердженням педагогічного словника, виданого за редакцією С. У. Гончаренка, під *діяльністю* розуміють спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність зміни [2, 98]. На думку С. Л. Рубінштейна, будь-яка діяльність, насамперед, вирізняється такими особливими якостями: виконувати діяльність притаманно виключно суб'єктов (тобто людині, а не тварині й не машині), точніше, суб'єктам, що здійснюють спільну діяльність; діяльність здійснюється у взаємодії суб'єкта з об'єктом, тобто вона обов'язково має бути предметною, змістовою; діяльність завжди творча й самостійна [8].

Далі надто важливо визначитися із сутністю поняття «дослідження» (досить часто цей термін вживають у межах таких словосполучень, як «наукове дослідження» й «педагогічне дослідження»). У педагогічній науці найбільш прийнятним вважають визначення В. М. Полонського. А саме, під *дослідженням* у галузі педагогіки слід розуміти процес і результат наукової діяльності, спрямованої на отримання нових знань і закономірностей процесів навчання та виховання, їх структури й механізмів, теорії та методики організації навчально-виховного процесу, його змісту, організаційних методів і прийомів [7, 9].

Характеризуючи спрямованість дослідницької діяльності, вчені з'ясували, що вона або пов'язана з вирішенням творчого завдання (проблемного питання) (В. Г. Кремень, П. В. Мороз), або повинна досліджувати об'єктивні закономірності навчально-виховного процесу (С. В. Герасименко), або зосереджена дещо на пошуку відповіді на невідоме (О. Марченко), або формується в результаті функціонування механізмів пошукової активності й будується на базі дослідницької поведінки (В. В. Копотій), або ж спрямована на вироблення нових знань про об'єкти та процеси й поглиблення вже накопичених знань із предмета (С. О. Серова, Н. В. Фоміна).

Знайомлячись із науковими джерелами з теорії розробки та впровадження інновацій загалом, ми спостерігали також різноплановість підходів у трактуванні категорії «інноваційна діяльність». Проте тут

важливо відмітити, що переважна більшість (В. Л. Аношкіна, М. В. Артюшина, І. В. Гавриш, І. М. Дичківська, Н. В. Краснокутська, О. А. Лапко, А. В. Лоренсов, В. М. Малихіна, Л. О. Петриченко, М. М. Поташник, С. В. Резванов, О. Г. Хомеріки, О. І. Шапран, А. В. Шлома) науковців описують це поняття як вид професійної діяльності особистості.

Серед ключових в інноваційній діяльності, як певному виді діяльності особистості, виділяють такі ознаки. Інноваційна діяльність спрямована на: оновлення й удосконалення системи, забезпечення її розвитку, доведення винаходів до практичного результату; розробку, створення, апробацію, впровадження й поширення інновацій (педагогічних інновацій, зокрема), нових знань, нових підходів; на експериментальну перевірку й подальше впровадження інновацій (М. В. Артюшина, І. В. Гавриш, О. А. Лапко, Н. В. Краснокутська, В. М. Малихіна, О. І. Шапран,); інноваційна діяльність орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу (І. М. Дичківська), характеризується продуктивністю, предметністю, активністю, цілеспрямованістю, умотивованістю, творчістю (А. В. Шлома, В. Л. Аношкіна, С. В. Резванов), спрямованістю на прогресивні зміни й оновлення (Л. О. Петриченко); результатом інновації має бути щось нове (О. В. Чумак).

Підсумовуючи проведений аналіз, тепер уже можна сформулювати означення поняття *«інноваційно-дослідницька діяльність педагога»*. Під *інноваційно-дослідницькою діяльністю педагога* ми пропонуємо розуміти цілеспрямовану, системну, комплексну, творчу експериментальну діяльність педагога, яка зорієнтована на дослідження об'єктивних закономірностей навчально-виховного процесу з метою його оновлення й удосконалення, забезпечення його розвитку та доведення результатів дослідження до практичного впровадження, тобто – розробку, створення, апробацію та поширення педагогічних інновацій. Діяльність педагогічного колективу в такому ракурсі слід вважати необхідною, гарантованою умовою зростання професіоналізму та кваліфікаційного статусу кожного окремо взятого вчителя й повноцінного науково-педагогічного становлення освітньої установи в цілому.

У зв'язку з цим, слушно наголосити, що в сучасних умовах вирішальну роль у впровадженні інновацій відіграє виключно колектив інноваторів-педагогів. Лише в колективній роботі над інноваційним проектом може бути досягнутий максимально можливий результат інноваційної діяльності спеціалістів.

С. Р. Яголевський наводить думки американських і британських учених щодо умов, які сприяють успішній реалізації інновацій у тій чи іншій організації. Серед них вирізняють такі:

- спільність особистісних та колективних цілей і цінностей;
- членство в групі (колективі) надає його учасникам психологічну захищеність і впевненість у своїх силах;
- взаємовплив учасників інноваційного процесу один на одного [9].

У свою чергу, С. Р. Яголевський відзначає, що взаємовплив у колективі реалізовується через низку механізмів, як-от: емоційне зараження, порівняння, когнітивне збагачення, наявність мотиваційного імпульсу та ціннісного зсуву [9, 125–129].

Спираючись на наведені викладки під час введення поняття «інноваційно-дослідницької діяльності», нижче пропонуємо власну алгоритмічну схему інноваційно-дослідницької діяльності в освітянському колективі (див. блок-схему).

Схема демонструє етапи інноваційно-дослідницької діяльності в освітянському колективі й може бути адаптована до реалій різних організацій. Вона виключає спонтанне вирішення проблемної ситуації. Кожен крок, починаючи від постановки мети та завдань до поширення інновації, вимагає чіткого аналізу ситуації та даних із різних інформаційних джерел.

Розглянемо стрижневі особливості поданої схеми. Важливим, а можливо і ключовим етапом інноваційного педагогічного процесу є усвідомлення потреби в інновації. У контексті особистості, це може розглядатися як виникнення ідеї, певного «осяання», в той же час у рамках колективу це кропітка робота.

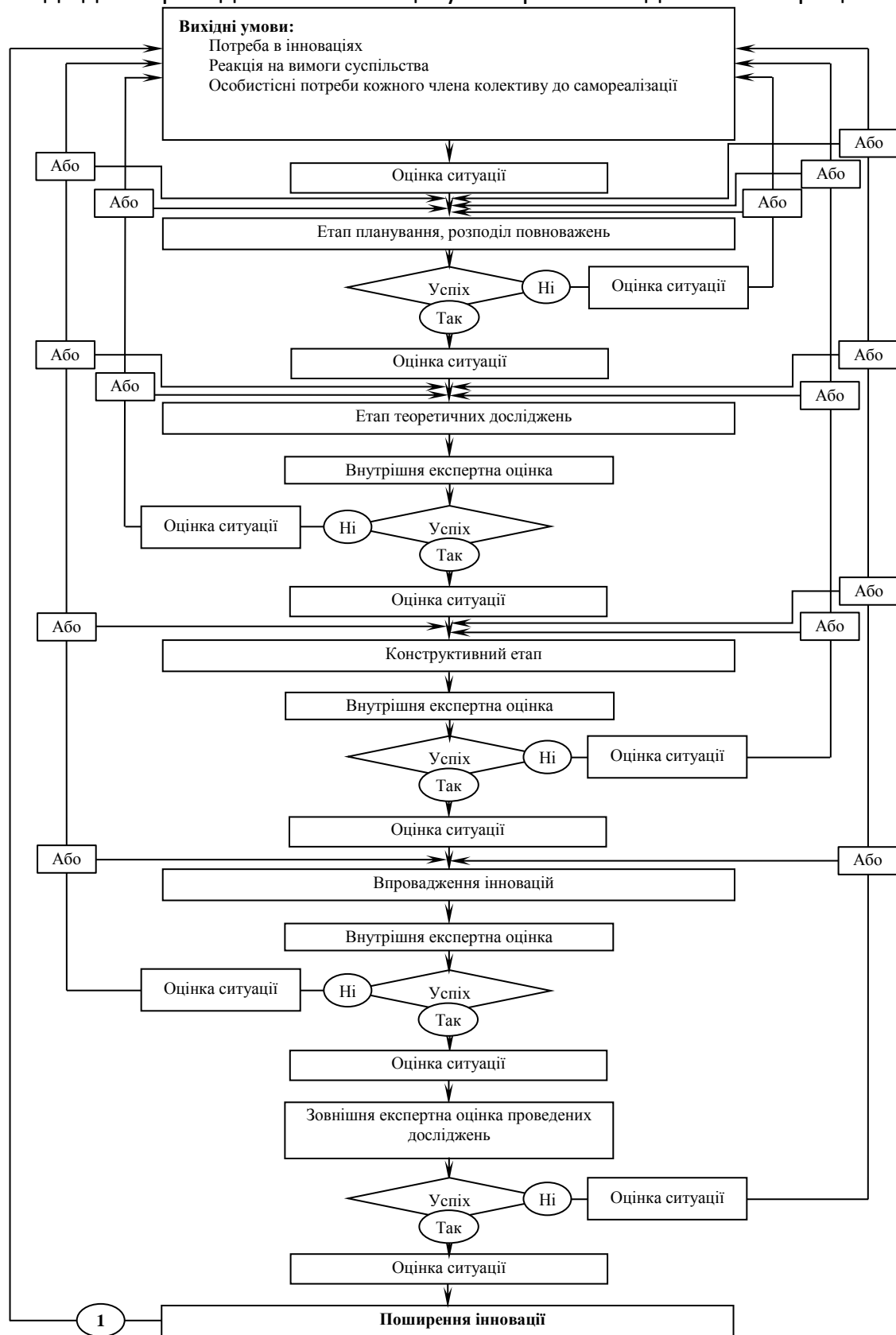
Етап планування важливий із точки зору визначення обов'язків та узгодження дій у колективі. Таким чином, реалізація інновацій у навчальному закладі безпосередньо пов'язана із проектуванням педагогічного процесу.

Загалом, під **проектуванням** розуміють процес створення проекту, тобто прототипу, прообразу створюваного або можливого об'єкту, що передує розробці задуманого в реальний продукт [5]. Тоді **педагогічне проектування** – це цілеспрямована діяльність, яка визначає необхідність педагогічних перетворень, прогнозує та оцінює наслідки реалізації певних задумів [4].

У нашому випадку, доцільніше говорити про проектування інноваційних педагогічних систем. **Проектування інноваційних педагогічних систем** – це вид інтелектуальної творчості, науково-дослідної діяльності суб'єкта щодо вивчення резервів педагогічного середовища й подальшого його перетворення, продуктом якої є інноваційна педагогічна система [3]. Тут під **педагогічними системами** слід розуміти сукупність відносно самостійних елементів, функціонально пов'язаних між собою стратегічною метою, а саме: підготовка учнів (студентів) до суспільного життя, подальшого навчання, професійної діяльності [6]. Даний етап надзвичайно важливий з точки зору подальшої практичної реалізації та впровадження інновацій у життя.

Теоретичні дослідження, проведені педагогами у визначеному проблемному питанні, надають важливу інформацію про різні розробки й наукові напрацювання в цій сфері діяльності. Фактично відбувається залучення досвіду впровадження різних успішних інновацій (у випадку неуспішних інноваційних проектів аналізується причини, які призвели до незадовільних результатів), проводиться аналіз і порівняння вихідних умов та результатів

упровадження, визначаються можливі втрати і проблеми, що виникли в результаті реалізації інноваційного процесу. Напрацьовуються теоретичні засади для впровадження інновацій у конкретний педагогічний процес.

Блок-схема. Алгоритмічна схема інноваційно-дослідницької діяльності в освітянському колективі

Конструктивний етап передбачає реалізацію вже створеного й теоретично обґрунтованого проекту з упровадження інновації, розробку комплексної програми, вибір або створення дидактичних, матеріальних, інформаційних та організаторських засобів.

Важливою частиною схеми є також експертна оцінка, яка проводиться як внутрішніми силами колективу, так і незалежними зовнішніми експертами. Проведення такої оцінки результатів діяльності на кожному з етапів допомагає відібрати найякісніші та найоптимальніші пропозиції, що стосуються впровадження відповідної інновації.

Блочну алгоритмічність і зацикленість схеми можна пояснити тим, що інноваційно-дослідницька діяльність ніколи не проходила без певних невдач та огріхів. Знову ж таки, після етапу поширення інновації, сама інновація перетворюється на традицію, що дозволяє нам говорити про несуперечливість поданої моделі з концепцією «життєвого циклу» інновації, запропонованою І. М. Дичківською.

Висновки. Запропонована дослідженням алгоритмічна схема інноваційно-дослідницької діяльності в освітянському колективі показує базові взаємозалежності між ключовими етапами створення інновації, дає можливість пояснити й передбачити можливі труднощі створення та впровадження нових підходів до начального та виховного процесу в закладі освіти.

Ще однією особливістю запропонованої нами схеми є те, що вона визначає та враховує зовнішні впливи на інноваційну діяльність. Окрім того, вона задовольняє таким базовим синергетичним положенням:

1. Інноваційний педагогічний процес – це складно організована система, а отже в ньому неможливо чітко визначити однозначний шлях розвитку.

2. Різний набір непов'язаних між собою факторів може бути джерелом нових ідей і підходів.

3. Наявність в інноваційно-дослідницькій діяльності чималої кількості альтернативних шляхів розвитку ситуації.

4. Супутні обставини, побічні впливи різного рівня можуть бути як стабілізуючими, так і руйнуючими факторами.

Серед подальших напрямів науково-педагогічних досліджень можна виокремити такі: визначення ступеня впливу кожного із ключових етапів у формуванні кінцевого результату; характеристика рівнів комунікації та взаємозв'язків між членами колективу, який виконує роботу над інноваційним проектом тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буданов В. Г. Методология синергетики в постнекласической науке и в образовании / В. Г. Буданов. – М. : Издательство ЛКИ, 2009. – 240 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

3. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. В. Докучаєва // Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2007. – 44 с.

4. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И. А. Колесникова, М. П. Горчакова-Сибирская ; под ред. И. А. Колесниковой. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 288 с.

5. Малихіна В. М. Організаційно-методичне забезпечення управління інноваційною діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів в умовах великого міста : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / В. М. Малихіна // Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. – К., 2005. – 22 с.

6. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

7. Полонский В. М. Оценка качества научно-педагогических исследований / В. М. Полонский. – М. : Педагогика, 1987. – 144 с.

8. Рубинштейн С. Л. Избранные философско-психологические труды. Основы онтологии, логики и психологии / С. Л. Рубинштейн. – М., 1997. – 463 с.

9. Яголковский С. Р. Психология инноваций: подходы, модели, процессы / С. Р. Яголковский. – М. : ГУ ВШЭ, 2011. – 272 с.

РЕЗЮМЕ

Мосиюк А. А. Алгоритмическая схема инновационно-исследовательской деятельности в образовательном коллективе.

В статье выделена проблема единства инновационной и исследовательской деятельности педагогического коллектива. Охарактеризовано ключевое понятие «инновационно-исследовательская деятельность педагога». Отмечается важность введения этого термина в контексте коллективной профессиональной деятельности педагогов. Предложена алгоритмическая схема инновационно-исследовательской деятельности, в которой отражены ключевые ее этапы и взаимосвязи, подано краткое описание каждого этапа. Особое внимание обращается на важность контроля качества в процессе разработки и внедрения инноваций как одного из ключевых этапов инновационно-исследовательской деятельности. В заключении предлагаются дальнейшие направления исследований по указанной тематике.

Ключевые слова: деятельность, исследования, исследовательская деятельность, инновационная деятельность, инновационно-исследовательская деятельность, педагогический коллектив, алгоритмическая схема.

SUMMARY

Mosiyuk O. The algorithmic scheme of innovation and research activities in educational staff.

The author examines the problem of studying the combination of innovation and research activities of the teacher. This problem is of great importance in the teaching staff.

In this context the author has analyzed the essence of the interpretation of such terms in scientific literature as «activity», «research», «research», «innovation». The author has proposed the definition of «innovation and research activities» as the purposeful, systematic, comprehensive, creative and experimental activities of the teacher. This activity is focused on the research of the objective laws of the educational process, to update and improve it, to ensure its development and attracting research results to practical implementation. It means the development, creation, approbation and distribution of educational innovation.

The author has noted that the greatest progress is achieved by collective work of the teachers with innovative projects, indicating the peculiarities of innovation and research

activities in the teaching staff. Also the author has presented the algorithmic scheme of innovation and research activities of the faculty members.

The main stages of innovation and research activities such as initial conditions, the planning stage, the stage of theoretical research, the constructive stage, the stage of innovation and diffusion of innovation phase are described. The author has presented the description of key relationships between each of these stages.

Special attention is paid to the planning phase, the phase of theoretical research and the positive step. The author has specifically examined the role of control when performing innovative research activities in the teaching staff. In particular, the author has identified these components of innovation and research activities as external and internal expert assessment results. The algorithmic scheme of innovation and research activities, stressed in determining the identity of the main stages of the life cycle of innovation is offered by the author.

The author asserts that the proposed scheme satisfies the basic provisions of the synergetics and takes into account both internal and external influence.

The directions for scientific research on the problem of innovation and research activities in the future are shown.

Key words: *activity, research, research activities, innovation activities, innovation and research activities, teaching staff, algorithmic scheme.*